

بررسی آثار پر فروش سینمای ایران سالهای ۹۵-۹۲ با موضوع‌های اجتماعی و خانوادگی در دیدگاه سیستمی^۱

آسیه یزدانی^۲

سید اسماعیل موسوی^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تحلیل و بررسی آثار پر فروش سینمای ایران با موضوع‌های اجتماعی و خانوادگی در دیدگاه سیستمی بر خانواده‌های ایرانی در سالهای ۹۵-۹۲ انجام گرفت. پژوهش حاضر کیفی بود که از روش تحلیل محتوا انجام گرفت. جامعه آماری این تحقیق ۱۰ فیلم پر فروش هر سال بین سالهای ۹۵-۹۲ می‌باشد که از طریق نمونه‌گیری هدفمند ۶ فیلم از این فیلم‌ها انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت به رشته تحریر در آوردن دیالوگ فیلم‌ها، که مفهوم بندی و سپس زیر مفهوم‌سازی شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که فیلم‌های سینمایی پر فروش ۴ سال دهه ۹۰ مفهوم مثلث در دیدگاه سیستمی با زیر مفهوم مثلث بی‌کفایتی را به نمایش گذاشته که در اکثر مثلث‌ها خانم‌ها در یکی از اضلاع مثلث حضور دارند. در رتبه‌ی دوم آمیختگی و در رتبه سوم ائتلاف، و سپس گسلس، فرایند انتقال نسلی، بیراهه، جایگاه قدرت، به ترتیب در رتبه‌های بعدی مفاهیمی هستند که فیلم‌های سینمایی به مخاطب خود القا می‌کنند.

واژه‌گان کلیدی: فیلم سینمایی، خانواده، دیدگاه سیستمی.

۱- این مقاله مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده در دانشگاه آزاد خمینی شهر است.

۲- کارشناس ارشد مشاوره خانواده، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد خمینی شهر، ایران

۳- استادیار گروه مشاوره، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد خمینی شهر، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)

مقدمه

در جامعه امروز، رسانه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد و نقشی انکارناپذیر دارد و به عبارتی ذات جدا نشدنی ارتباطات است. رسانه‌ها از طریق ارائه هنجارهای اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی مخاطبان را با الگویی از روابط انسانی و اجتماعی آشنا می‌کنند و جامعه و ارزشهای آن را دستخوش تغییر می‌کنند. کارکرد اساسی رسانه‌ها از جمله سینما عبارت است از بازنمایی واقعیت‌های جهان خارج برای مخاطبان و اغلب دانش و شناخت مخاطبان از جهان به وسیله رسانه‌ها ایجاد می‌شود و درک آنها از واقعیت به واسطه میانجی‌گری همین رسانه‌ها شکل می‌گیرد. «رسانه‌های همگانی^۱» به دلیل تأثیر عمیق اجتماعی و فرهنگی به طور اعم و البته «رسانه سینما» به دلیل ابعاد فراگیرش به طور اخص، از ارزش ویژه‌ای برخوردار است. سینما به عنوان نخستین وسیله ارتباط جمعی که باعث شکل‌گیری مخاطبان توده شده است، به صورت ابزار تقویت و انتقال ارزشهای فرهنگی و اندیشه‌ها شناخته می‌شود و جای تردیدی باقی نمی‌گذارد که چرا «مارشال مک لوهان» از سینما به عنوان رسانه گرم نام می‌برد؛ زیرا پیام از طریق رسانه مانند آهن سرخی می‌ماند که نقش خود را بر جای می‌گذارد و نیازی به تلاش ذهنی مخاطبان ندارد (کازنو^۲، ۱۳۸۴: ۲۱۹).

از نظر دووینیو سینما با زمینه اجتماعی‌اش رابطه تنگاتنگی دارد و از این رو می‌تواند شاخصی برای سنجش وضعیت فرهنگی و اجتماعی باشد (دووینیو، ۱۳۷۹). بنابراین، مطالعه سینما به منزله یک عنصری فرهنگی و اجتماعی می‌تواند ما را به عمق لایه‌های حیات اجتماعی کنونی مان برساند. همان‌طور که دووینیو به درستی اشاره می‌کند، یکی از زیانبارترین توهمات در خصوص هنر سینما این است که بیان هنری را نوعی فعالیت تخصصی بدانیم که با واقعیت مسائل جاری جامعه کاملاً بیگانه است. جاروی، از نظریه‌پردازان حوزه سینما، معتقد است که سینما نهادی اجتماعی است و در نتیجه بایستی به

1. Public media

2. Casno

«رابطه متقابل میان جامعه و سینما، یعنی شرایط اجتماعی که سینما به آن می‌پردازد یا آن را بازتاب می‌کند» پرداخته شود (جاروی، ۱۳۷۹: ۴۳).

هنگامی که یک متن فیلمی را تحلیل می‌کنیم، ضمن ثبت نوشتاری آن، در پی کشف معناهای موجود در فیلم و دلالت‌های آن هستیم. مهم‌ترین سؤال ما در مشاهده هر یک از متون فیلم این است که این فیلم چه تصویری از نهاد خانواده را نمایش می‌دهد و معانی موجود در فیلم چگونه قابل درک است؟ برای پاسخ به این سؤال، در پژوهش خود از دیدگاه سیستمی استفاده خواهیم کرد. «نظریه سیستمی^۱»، خانواده را موجودی می‌داند متشکل از اجزای به هم پیوسته که اولاً، اعضای آن تابعی هستند از رفتار سایر اعضای خانواده، و ثانیاً، خانواده مانند هر نظام دیگری متمایل به تعادل است. اگر عضوی از خانواده دچار نابهنجاری شود، باید در ارتباط با سایر اعضای آن درمان گردد؛ زیرا از این نظر، هر عضوی وابسته به محیط خود و دیگر عناصر تشکیل‌دهنده آن نظام است. بر اساس نظریه سیستمی، پیدایش عضو جدید یا کاهش عضو قدیم، مستلزم فشار بر اعضای سابق خانواده است. این امر ایجاب می‌کند که خانواده به گونه‌ای جوابگوی تعییرات درونی و بیرونی باشد که خود را با شرایط جدید منطبق سازد (فارابی، ۱۳۷۱: ۱۹).

در تمامی رویکردهای سیستمی، روابط علت و معلولی مردود شمرده می‌شوند. یعنی اینکه در تحلیل سیستمی تمامی رفتار آدمیان دو سویه است، یعنی وقتی تعامل ایجاد شود پس باید رفتار افراد را تعاملی نامید، یعنی دو فردی که با هم ارتباط دارند با یک دیگر متعاملند. حقیقت این است که تعاملات انسانی خطی نیست، بلکه همچون حلقه‌های زنجیری به هم وابسته‌اند. تغییر در هر حلقه از این زنجیره، لزوماً با تغییر در دیگر حلقه‌ها همراه است و بدین سان سیستم جدیدی ایجاد می‌شود. در تئوری سیستمی تغییر در هر جز سیستم، در کل سیستم اثر می‌کند و آن را تغییر می‌دهد و یا درست‌تر آنکه اجزای سیستم با

1. System theory

هم تغییر می‌کنند. به قول موريس مترلینگ (استریت، ۱۳۷۸) علت اولی در کار نیست، آنچه هست، چرخه علت است که نه تنها آغازی ندارد، بلکه انتهایی نیز ندارد. تحقیق حاضر پژوهشی است در خصوص فیلم‌های پر فروش ایرانی با محوریت خانواده. در جامعه امروز که خانواده دچار دستخوش تغییرات ناهماهنگی قرار گرفته و به تدریج شکل و هیئت قدیمی خود را از دست می‌دهد و به گونه‌ای جدیدی تطور می‌یابد، در کارکردهای خانواده تغییراتی ناهماهنگ با تغییرات ساختی آن پدید آمده است. روابط درون خانواده، روابط میان زن و شوهر و روابط دختران و پسران و فرزندان و والدین، تحت تأثیر شرایط اجتماعی جامعه قرار گرفته و در آن دگرگونی‌هایی به وجود آمده است (صالحی، ۱۳۸۶: ۴۹).

برای نفوذ به لایه‌های درونی یک خانواده و تحولات آن، علاوه بر تحقیقات میدانی، می‌توان به بررسی و تحلیل فیلم‌هایی که در آن جامعه تولید و نمایش داده می‌شوند پرداخت. هدف این پژوهش بر آن است این مسأله تحلیل شود که روند پویایی‌های اجتماعی در قالب ساختار نهاد خانواده در سینمای اجتماعی ایران در بین سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ چگونه روایت شده است؟ سینمای اجتماعی - خانوادگی ایران چه معنایی را از بطن خانواده بازتاب می‌دهد و این معانی با چه دیدگاه‌ها و نظراتی قابل تبیین و بررسی است؟

لازم است این نکته تذکر داده شود که رویکرد این پژوهش با رویکردی که یک دانشجوی سینما به یک فیلم دارد متفاوت است. چرا که یک دانشجوی رشته سینما بیشتر به زیبایی‌شناسی فیلم می‌پردازد. اما این پژوهش، فیلم را به مثابه یک متن اجتماعی - فرهنگی مورد تعمق قرار می‌دهد. آنچه در این رویکرد مهم است، مطالعه معانی بازتاب شده از بستر ساختارهای اجتماعی در قالب تصاویر نمایشی است. پژوهش حاضر با تکیه بر دیدگاه سیستمی، برآنست معانی بازتاب شده در خانواده ایرانی را در آینه فیلم‌های سینمایی آن مطالعه کند. و به بیان ساده‌تر در صدد این است به این دست یابد که، مخاطب زمانی که از

سالن سینما خارج می‌شود چه چیزی را از فیلم گرفته؟ آن چیز را چگونه ممکن است در زندگی زناشویی خود به کار ببرد؟ و آن چیزی که گرفته چه تاثیری در زندگی زناشویی‌اش می‌گذارد؟ فیلم‌هایی که مورد بررسی قرار خواهند گرفت عبارتند از: پل چوبی، ابد و یک روز، ملی و راههای نرفته، دوران عاشقی، زیر سقف دودی، برادرم خسرو.

اهداف پژوهش

هدف از انجام این تحقیق به دست آوردن معانی بازتاب شده در فیلم‌های پرفروش سینمایی با محوریت و موضوع خانواده در دیدگاه سیستمی است. همانطور که در قسمت بالا نیز بیان شد، محقق در صدد است آگاه شود که مخاطب فیلم‌های سببی در زمان تماشای فیلم در سینما، چه چیزی دریافت می‌کند؟ چه چیزی از فیلم را با خود از سالن سینما خارج می‌کند؟ تماشای آن فیلم چه اثری در زندگی زناشویی زوجین می‌گذارد؟ تماشای فیلم چقدر به استحکام نهاد خانواده کمک می‌کند و یا چقدر پایه‌های نهاد خانواده را سست می‌کند؟ برای رسیدن به جواب این سؤالات دیدگاه سیستمی بهترین پاسخگو می‌باشد که سؤالات اصلی پژوهش بر اساس این دیدگاه پرسیده شده است.

سؤالات پژوهش

آیا مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران وجود دارد؟
امفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران وجود داشته باشند چگونه هستند؟

کدام یک از مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران بیشترین فراوانی را دارد؟

پیشینه‌های تحقیق

به صورت مختصر در جدول ذیل نمونه‌های پیشین تحقیق آورده شده است:

جدول ۱- پیشینه تحقیق

نویسنده	عنوان پژوهش	روش‌شناسی	ملاحظات
لویا یار احمدی و همکاران (۱۳۸۹)	تحلیل جامعه‌شناختی آثار مسعود کیمیایی	تحلیل محتوای کیفی	استفاده از رویکرد بازتاب در بررسی واحد تحلیل
مژگان عظیمی هاشمی (۱۳۸۳)	تحلیل پربیننده‌ترین تولیدات سینمایی در دههٔ اخیر	تحلیل محتوای کیفی	بررسی ارزشهای ارائه شده در فیلم‌های پرفروش
محمد میرزائی و همکاران (۱۳۹۴)	سینمای انقلاب اسلامی	تحلیل محتوای کیفی	استفاده از رویکرد توصیفی-تحلیلی در بررسی موضوع مورد تحقیق
ابوالفضل رسولی (۱۳۸۸)	بررسی چگونگی بازنمایی زنان در سینمای ایران	تحلیل محتوای کیفی و کمی - تلفیقی	بررسی موضوع از زاویه رویکرد فمینیستی
جان بلیزر (۱۹۹۹)	جایی برای یک زن نیست	تحلیل محتوای کیفی	نمایش شخصیت‌های زن اغواگر، فروپاشی بنیاد خانواده
جی. بوفکین (۲۰۰۳)	بازنمایی اقلیت‌های نژادی قومی و زنان در فیلم‌های مدرن	تحلیل محتوای کیفی	بازنمایی زنان و اقلیت‌های قومی- نژادی در فیلم‌های مدرن هالیوود

شکاف تحقیقاتی

پس از مطالعه و بررسی پیشینه‌های تحقیق اعم از داخلی و خارجی اطلاعات زیادی به دست آمد اما در میان تمام این پژوهش‌ها نبود یک پژوهش که کلیه مفاهیم سیستماتیک مورد بررسی قرار گیرد به چشم می‌خورد و ضروری می‌آید که پژوهشی صورت گیرد، لذا محقق کلیه مفاهیم سیستماتیک را بر روی فیلم‌های سینمایی مورد تحلیل و بررسی قرار داد.

روش انجام پژوهش

روشی که در این پژوهش از آن استفاده شد روش تحلیل محتوای کیفی و کمی است. تحقیقات نشان می‌دهند که میزان گرایش به روش کیفی تحلیل محتوا و درصد پژوهش-

های انجام شده به وسیله آن سال به سال در حال افزایش هستند که نشان از کاربردی شدن آن در تحقیقات حوزه‌های مختلف علوم ارتباطات، علوم اجتماعی و حتی سایر حوزه‌های علمی می‌دهد و از آنجاییکه در پژوهش حاضر ما به دنبال فهم معانی موجود در فیلم‌های منتخب هستیم، تحلیل محتوای کیفی مناسب‌ترین روش است که می‌توان از آن استفاده کرد.

پیش از انتخاب روش نمونه‌گیری ابتدا می‌بایست جامعه آماری مشخص گردد. با توجه به ماهیت موضوعی و اهداف پژوهش، جامعه آماری در این تحقیق شامل ۱۰ فیلم پرفروش اکران شده با ژانر اجتماعی - خانوادگی هر سال ۱۳۹۲-۱۳۹۳-۱۳۹۴-۱۳۹۵ است که ۴۰ فیلم را شامل می‌شود.

ملاک‌های ورود

در این پژوهش محقق ۵ ملاک برای انتخاب جامعه آماری و حجم نمونه داشت:

- ۱- فیلم‌های ساخت ایران باشند.
- ۲- فیلم جزء ۱۰ فیلم اول هر سال مورد نظر باشد.
- ۳- فروش فیلم‌ها در روز آخر گیشه بالای یک میلیارد باشد.
- ۴- ژانر فیلم اجتماعی و خانوادگی باشد.
- ۵- فیلم‌ها باید به گونه‌ای باشند که بتوان در ثانیه به ثانیه آن از تئوری سیستماتیک استفاده کرد نه اینکه لحظه‌هایی اندک را شامل شود.
- ۶- فیلم در سالهای ۹۲-۹۳-۹۴-۹۵ جزء پر فروش‌ها بوده باشد.

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

در این پژوهش از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. نمونه‌گیری هدفمند که نمونه‌گیری غیراحتمالی، هدفدار یا کیفی نیز نامیده می‌شود به معنای انتخاب هدف دار واحدهای پژوهش برای کسب دانش یا اطلاعات است. این نوع نمونه‌گیری به دنبال ایجاد

قوانین ثابت و تغییرناپذیر و یا تعمیم نتایج نیست بلکه سعی در شناخت بهتر هر پدیده در زمینه خاص دارد. این روش اساساً زمانی کاربرد دارد که تعداد افراد دارای ویژگی یا شرایط لازم در زمینه مورد مطالعه، محدود باشند. در این روش نمونه‌گیری، بخشی از جامعه، بر اساس قضاوت و نظر کارشناسی خود پژوهنده و یا تأیید افراد صائب، به عنوان نمونه انتخاب می‌شود به همین دلیل است که به آن روش نمونه‌گیری قضاوتی و یا نمونه‌گیری نظری نیز گفته می‌شود.

محقق در این پژوهش ابتدا همه‌ی ۴۰ فیلم را تماشا کرد و تعداد ۲۵ مورد از فیلم‌ها که صرفاً خانوادگی و اجتماعی بود انتخاب شد، سپس از میان آن ۲۵ مورد ۱۲ مورد ژانر اجتماعی صرف انتخاب شد و در نهایتاً با توجه به ماهیت موضوع تحقیق، تعداد ۶ مورد از ۱۲ فیلم نمونه‌نهایی فیلم‌هایی که بین سالهای ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ اکران شده‌اند توسط پژوهشگر انتخاب شد. این فیلم‌ها عبارتند از: پل چوبی، ابد و یک روز، ملی و راه‌های نرفته، دوران عاشقی، زیر سقف دودی و برادرم خسرو.

در جدول ذیل شرح فیلم‌ها آورده شده است:

جدول ۲- شرح فیلم‌ها

نام فیلم	توضیحات
پل چوبی	پل چوبی فیلمی به کارگردانی مهدی کرم‌پور است که در سال ۱۳۹۰ ساخته شده‌است و پس از دو سال توقیف با روی کار آمدن دولت حسن روحانی در سال ۱۳۹۲ در سینماها اکران شد. خلاصه داستان سال ۱۳۸۸. امیر و شیرین در آستانه دهمین سالگرد ازدواج‌شان قصد مهاجرت از ایران را دارند. در تب‌وتاب پیش از انتخابات ریاست‌جمهوری کارهای سفرشان به مشکل برمی‌خورد و تنها راه پیش رو پیشنهاد استاد قدیمی‌شان کامران صبحی است. یک ماه مانده به انتخابات شیرین می‌رود. در این اثنا بازگشت نازلی عشق قدیمی امیر که ده سال قبل او را رها کرده و رفته، بحران را تکمیل می‌کند. مدت زمان این فیلم ۹۸ دقیقه و توانست به مجموع فروش گیشه حدود ۲ میلیارد تومان دست پیدا کرد.
ابد و یک روز	ابد و یک روز فیلمی به کارگردانی و نویسندگی سعید روستایی و تهیه‌کنندگی سعید ملک‌ان محصول سال ۱۳۹۴ است. این فیلم به سبک اجتماعی (درام) و مدت زمان ۱۱۰ دقیقه است.

<p>این فیلم روایت خانواده‌ای است که درگیر مشکلات مختلفی همچون اعتیاد، تهی‌دستی، بیکاری و، از همه مهم‌تر، روابط عاطفی میان اعضای خانواده است... بازیگران این فیلم: پیمان معادی، نوید محمدزاده، پری‌ناز ایزدیار، شبنم مقدمی، ریما رامین‌فر. این فیلم توانست فروش گیشه ۱۱'۴۸۲'۸۸۶'۰۰۰ تومان را به ثبت برساند.</p>	
<p>برادرم خسرو فیلمی به کارگردانی احسان بیگلری، نویسندگی پریسا هاشم‌پور و احسان بیگلری و تهیه‌کنندگی سعید ملکان محصول سال ۱۳۹۴ است. مدت زمان این فیلم ۹۰ دقیقه. داستان فیلم روایت خسرو، با بازی شهاب حسینی، به اختلال دوقطبی مبتلاست و بنا بر شرایطی مجبور شده مدتی در منزل برادرش ناصر زندگی کند و در این مدت اتفاقاتی برای او در منزل برادرش رخ می‌دهد. برخی بازیگران: شهاب حسینی، هنگامه قاضیانی، ناصر هاشمی، بیتا فرهی. این فیلم توانست فروش گیشه ۲'۰۲۱'۴۹۸'۰۰۰ تومان.</p>	<p>برادرم خسرو</p>
<p>ملی و راه‌های نرفته‌اش فیلمی به کارگردانی و نویسندگی تهمینه میلانی و تهیه‌کنندگی محمد نیک‌بین محصول سال ۱۳۹۵ است. داستان فیلم در مورد ملیحه، دختری که در خانواده‌ای متعصب و افراطی بزرگ شده، عاشق جوانی به نام سیامک می‌شود و بر خلاف نظر خانواده، با او ازدواج می‌کند و بعد از ازدواج به عمق فاجعه پی می‌برد. برخی از بازیگران این فیلم میلاد کی‌مرام جمشید هاشم‌پور، ماهور الوند، السا فیروزآذر. مدت زمان این فیلم ۱۰۵ دقیقه و توانست به مجموع فروش گیشه ۱'۹۸۷'۳۲۷'۰۰۰ تومان بود.</p>	<p>ملی و راه‌های نرفته</p>
<p>زیر سقف دودی فیلمی به کارگردانی، نویسندگی و تهیه‌کنندگی پوران درخشنده محصول سال ۱۳۹۵ است. فیلم در مورد شیرین است که در زندگی خانوادگی با فرزند و همسرش به تدریج دچار مشکل می‌شود، به دنبال پیدا کردن راهی برای ایجاد ارتباط با آنهاست... برخی از بازیگران: فرهاد اصلانی، مریلا زارعی بهنوش طباطبایی شهرام حقیقت دوست حسام نواب صفوی. مدت زمان ۱۱۰ دقیقه و توانست به مجموع فروش گیشه ۲'۸۰۶'۷۲۶'۰۰۰ تومان دست پیدا کند.</p>	<p>زیر سقف دودی</p>
<p>دوران عاشقی فیلمی به کارگردانی و تهیه‌کنندگی علیرضا رئیس‌یان و نویسندگی رؤیا محقق محصول سال ۱۳۹۳ است. خلاصه فیلم درباره زندگی یک زن وکیل به نام بیتا است که در کار خود تبحر دارد و بیشتر پرونده‌های مربوط به طلاق را قبول می‌کند. همسر او حمید در یک شرکت بزرگ کار می‌کند و با میترا که به تازگی از خارج آمده آشنا می‌شود و با او عقد می‌کند. میترا از حمید باردار شده، اما .... برخی بازیگران: شهاب حسینی، لیلیا حاتمی، بیتا فرهی، فرهاد اصلانی. مدت زمان این فیلم ۹۰ دقیقه و توانست به مجموع فروش گیشه ۲'۲۳۹'۲۱۰'۷۰۰ تومان برسد.</p>	<p>دوران عاشقی</p>

روایی و پایایی

کثرت گرایی روش شناختی، راه حل مؤثری برای رفع محدودیت‌های رویکردهای واحد در تحقیقات اجتماعی و شامل استفاده از مجموعه‌ای از روش‌های تحقیق، در حد ایده آل کمی و کیفی، است.

تکنیک اصلی در کثرت گرایی روش شناختی، سه سوسازی است. به نظر مک نیل ۲ و گرین ۳ سه گانه سازی، تکنیکی روش شناختی است که در آن با استفاده هدفمند از روش‌ها و نظریه‌های متعدد در مطالعه یک پدیده، سوگیری ناشی از دیدگاه‌های فرد گرایانه به حداقل می‌رسد و اعتبار نتایج یافته‌های تحقیق افزایش می‌یابد. (چارتن ۴، ۲۰۰۰، گرین ۲۰۰۷) چهار نوع سه سوسازی را می‌توان برای افزایش اعتبار مشخص کرد:

۱- سه سوسازی پژوهشگران که شامل استفاده از چند پژوهشگر در یک مطالعه است.
۲- سه سوسازی روش شناختی به معنی کاربرد روش‌های چندگانه برای مطالعه یک موضوع واحد.
۳- سه سوسازی داده‌ها که شامل استفاده از انواع مختلف منابع داده‌ای در یک مطالعه می‌شود.

۴- سه سوسازی نظری که به معنی کاربرد دیدگاه‌های نظری چندگانه برای تفسیر مجموعه‌ای واحد از داده‌هاست. (تدلی و تشکری ۲۰۰۹: ۷۵، ۵)

در تحقیق حاضر از سه سوسازی پژوهشگران (محقق، استاد راهنما مشاور و سایر اساتید) استفاده شده است. که بتوان با استفاده از دیدگاه سیستمی، فیلم‌های سینمایی و خانواده تحلیل‌ها صورت گیرد و به سؤالات پاسخ دهیم:

---

1 - Triangulation

2 - McNeill

3 - Green

4 - Chartan

5 - ZTeddle & Tashakkori

- ۱- ابتدا قسمتهایی از یک فیلم به همراه استاد راهنما دیده شد و تمام روند کار توضیح داده شد تا محقق نسبت به ناشناخته‌های مسیر کار آگاهی یابد.
- ۲- متن یک فیلم بر روی کاغذ آورده شد و با کمک استاد راهنما کد بندی‌ها آموزش داده شد.
- ۳- همهی ۶ فیلم نمونه بر روی کاغذ آورده شد و برای حصول اطمینان از نوشتن تمام دیالوگ‌ها هر فیلم ۳ بار دیده شد.
- ۴- در این مرحله کد گذاری‌ها و مقوله بندی‌ها به صورت تکمیلی صورت گرفت و دسته بندی‌ها برای هر فیلم انجام گرفت.
- ۵- در نهایت در یک زمان ۲ ساعته خروجی داده‌ها به همراه استاد راهنما، محقق و مشاورین مورد بررسی قرار گرفت و سه سو سازی انجام شد.

نمودار ۳- سه سو سازی پژوهشگران

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

با توجه به هدف اصلی محقق مبنی بر، تحلیل کیفی آثار پر فروش سینمای ایران با موضوع‌های خانوادگی و اجتماعی در دیدگاه سیستمی بر خانواده‌های ایرانی در سالهای ۹۵-۹۲ و با توجه به داده‌های موجود در دیالوگ فیلم‌ها محقق تمامی ۶۰۳ دقیقه‌ای سکانس‌ها را در مدت زمان ۶۳ ساعت و جمعاً ۱۳۴ برگه استاندارد A4 به صورت دستی و

۲۳۰ صفحه تایپ شده، به رشته تحریر در آورد که در مجموع تعداد ۵۱۳ دیالوگ خام بود که با توجه به مفاهیم اصلی تئوری سیستماتیک، مطالب طبقه بندی و کد گذاری شده‌اند که به صورت جدول در ذیل آورده می‌شود:

ردیف	جدول ۴- تعاریف خرده مفاهیم
مثلث	
۱	مثلث کم خطر زمانی که یک فرد به دور از ائتلاف و آمیختگی در یک ضلع مثلث میانجی‌گری کند، مثل وجود یک مشاور.
۲	مثلث بیاعتمادی وقتی یک ضلع مثلث شک یکی به دیگری باشد
۳	مثلث حل نشده زمانی که یک موضوع حل نشده برای یکی از اضلاع مثلث وجود داشته باشد.
۴	عاطفی وجود رابطه عاطفی و عاشقانه حداقل بین دو ضلع مثلث
۵	تکنولوژی زمانی که تکنولوژی یک ضلع مثلث باشد مثل تلویزیون
۶	زن و شوهری وقتی در یک مثلث که دو ضلع آن زن و شوهری باشند فرد یا شی سومی وجود داشته باشد.
۷	خانوادگی زمانی که سه یا حداقل دو ضلع مثلث اعضای یک خانواده باشند و فردی از خانواده اصلی یا غیر از آن میانجی می‌شود.
۸	مثلث بی کفایتی زمانی که یک ضلع مثلث شامل تحقیر، فحاشی، کتک زدن و ضرب و شتم باشد
۹	مالی زمانی که پول و مسائل مالی و مسائل مربوط به آن ضلع سوم مثلث است.
۱۰	والدینی وجود یکی از والدین به عنوان میانجی در یکی از اضلاع مثلث.
۱۱	حقوقی وجود افراد و مسائل صرفاً حقوقی که باعث به وجود آمدن یک مثلث می‌شوند مثل وکالت-طلاق-حضانة
۱۲	شغلی زمانی که شغلی باعث به وجود آمدن یک مثلث می‌شود
۱۳	قدرت زمانی که قدرت یک فرد رأس مثلث باشد مثل قدرت نگاه کردن- قدرت بیان
۱۴	همشیره‌ها زمانی که هر سه ضلع مثلث همشیره‌ها باشند
۱۵	روابط اجتماعی وجود دوست و یا روابط با دوستان در ضلعی از مثلث.
۱۶	مهاجرت زمانی که یک مثلث صرفاً جهت مهاجرت و مسائل مربوط به آن ایجاد شود

۱۷	ازدواج	زمانی که ازدواج و مسائل مربوط و نزدیک به آن باعث تشکیل مثلثی شود.
۱۸	اعتیاد	وجود مواد و مسائل مربوط به آن و همچنین فرد معتاد در یک ضلع مثلث

ائتلاف

۱۹	غیر همشیر	ائتلاف با هر فردی به جز همشیره‌ها و والدین
۲۰	بی ربط	زمانی که فرد با یکشی یا چیز غیر معمول اضطراب خود را کاهش می‌دهد
۲۱	والدینی	به معنی ائتلاف والدین با فرزندان یا یکی از فرزندان.
۲۲	همشیره‌ها	ائتلاف دو هم خون با یک دیگر
۲۳	نسلی	ائتلاف با فردی از خانواده نسلی مثل دایی، خاله عمو.

آمیختگی

۲۴	نسلی	وقتی که آمیختگی با اعضای خانواده نسلی وجود داشته باشد.
۲۵	والدینی	زمانی که یکی یا هر دوی والدین با یکی از فرزندان آمیخته‌اند
۲۶	همشیره‌ها	آمیختگی حداقل دو همشیر با یک دیگر
۲۷	حل نشده	آمیختگی که از خانواده اصلی وجود داشته و از بین نرفته
۲۸	القا شده	زمانی که فردی به فرد دیگری دائماً مفاهیم نتوانسن، نیاز به کمک دیگران داشتن را، القا می‌کند

فرایند انتقال نسلی

۲۹	منفی	انتقال نقطه‌های منفی زندگی به نسل بعدی
۳۰	مثبت	انتقال نقطه‌های مثبت زندگی به نسل بعدی

گسلش

۳۱	سطحی	فرد در خانه هست ولی نیست. جسم فرد فقط وجود دارد
۳۲	نیمه	فرد برای رهایی از محیط درون خانوادگی رفته اما چیزهایی برای برگشتن هم باقی گذاشته
۳۳	کامل	جدایی کامل

جدول ۵- تکمیلی فراوانی خرده مفاهیم

ردیف	مفهوم	ردیف	خرده مفهوم	تعداد	جمع	جمع کل

۵۸۳	۱۳	۵-۸	مثلث سالم	۱	مثلث	۱
	۶۶	۲-۹-۵-۷-۲۵-۱۸	مثلث حل نشده	۲		
	۳۲	۲-۳-۴-۳-۲۰	مثلث بی اعتمادی	۳		
	۳۳	۶-۷-۹-۷-۴	مثلث عاطفی	۴		
	۴	۳-۱	مثلث تکنولوژی	۵		
	۱۳۷	۳۷-۵-۳۸-۵-۱۸-۳۴	مثلث بی کفایتی	۶		
	۶۶	۱۵-۱-۶-۹-۱۹-۱۶	مثلث زن و شوهری	۷		
	۵۲	۷-۲-۱۱-۲۹-۱-۲	مثلث خانوادگی	۸		
	۱۹	۵-۳-۷-۳-۱	مثلث مالی	۹		
	۲۰	۶-۱۰-۲-۲	مثلث والدینی	۱۰		
	۷	۷	مثلث حقوقی	۱۱		
	۴	۴	مثلث شغلی	۱۲		
	۳	۳	مثلث قدرت	۱۳		
	۸۰	۱۰-۷۰	مثلث همشیره‌ها	۱۴		
	۳	۳	مثلث روابط اجتماعی	۱۵		
	۶	۶	مثلث مهاجرت	۱۶		
	۱۹	۱۹	مثلث ازدواج	۱۷		
	۲۰	۲۰	مثلث اعتیاد	۱۸		
۱۷۰	۵۵	۷-۱۰-۱۶-۴-۱۹	ائتلاف غیر همشیر	۱۹	ائتلاف	۲
	۱۴	۳-۲-۷-۲	ائتلاف بی ربط	۲۰		
	۴۳	۲-۲-۱۶-۵-۷-۱۱	ائتلاف والدینی	۲۱		
	۵۰	۱۰-۳۹-۱	ائتلاف همشیره‌ها	۲۲		
	۷	۲-۵	ائتلاف نسلی	۲۳		
۱۸۹	۱۱	۱-۹-۱	آمیختگی نسلی	۲۴	آمیختگی	۳
	۸۱	۸-۲۶-۳-۱۳-۱۲-۱۹	آمیختگی والدینی	۲۵		
	۸۸	۷-۶۶-۱۲-۳	آمیختگی همشیره‌ها	۲۶		

	۲۷	آمیختگی حل نشده	۱-۶	۷	
	۲۸	آمیختگی القا شده	۲	۲	
۴	فرایند انتقال نسلی	۲۹	منفی	۲۰-۶-۱-۱-۱۸-۴	۵۱
		۳۰	مثبت	۱	۱
۵	گسلش	۳۱	سطحی	۱-۳-۲-۳-۵-۱۱	۷۷
		۳۲	نیمه	۴-۳-۱۱-۹-۲-۹	۳۸
		۳۳	کامل	۴-۴-۲-۲-۲	۱۴
۶	بیراهه	۳۴		۴-۱۴-۵-۴-۱	۲۸
۷	فرا فکنی خانواده	۳۵		۳	۳
۸	واگردی اجتماعی	۳۶		۲-۱	۳
۹	جایگاه قدرت	۳۷		۱۰-۱-۲	۱۳
۱۰	جایگاه همشیره‌ها	۳۸			۲
جمع کل دیالوگ‌ها		۴۲۵۱۳	جمع کل خرده مفاهیم	۱۱۲۰	

نتیجه گیری

با توجه به سؤال اول پژوهش که آیا مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران وجود دارد؟ می‌توان بیان کرد که؛ بله هر هشت مفهوم اصلی که بون بیان کرده است در فیلم‌های سینمایی ایرانی وجود دارد.

برای سؤال دوم پژوهش که اگر مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران وجود داشته باشند چگونه هستند؟ باید بیان کرد که در هر فیلم مفاهیم سیستماتیک وجود دارند اما در هر فیلم یکی از این مفاهیم پررنگ‌تر است و فیلم هم حول همان مفهوم می‌چرخد.

برای مثال در مورد فیلم ابد و یک روز که موضوع آمیختگی و درهم تنیدگی کلیه همشیره‌ها با یک دیگر و علی‌الخصوص با سمیه، وجود دارد که باعث به وجود آمدن مثلث‌های زیادی می‌شود و یک ضلع این مثلث سمیه و مسائل مربوط به زندگی سمیه است. در این فیلم مثلث با زیر مفهوم مثلث همشیره‌ها بیشترین فراوانی را دارد و بعد از آن آمیختگی با زیر مفهوم آمیختگی همشیره‌ها در رتبه‌ی سوم قرار دارد. با این نتایج می‌توان گفت این فیلم مرز شکنی، ورود به حریم یک دیگران هم توسط همخوان را رواج می‌دهد.

در مورد فیلم زیر سقف دودی می‌توان اینگونه بیان کرد که آمیختگی والدینی و در نتیجه مثلث کودک آماج محوریت اصلی فیلم است. پوران درخشنده مثل سایر فیلم‌های خود زن را قربانی نشان داده اما از نگاه تئوری سیستمی شیرین در نقش مادر و زن خودش باعث تحقیر و قربانی شدن خودش می‌شود. مفهوم آمیختگی با زیر مفهوم آمیختگی والدینی با بیشترین فراوانی در رتبه اول و مفهوم مثلث با زیر مفهوم مثلث بی‌کفایتی در رتبه دوم قرار دارد.

در فیلم برادرم خسرو آقای بیگلری قصد نشان دادن اختلال دو قطبی و مشکلات مربوط به آن را دارد اما از نگاه یک خانواده درمان‌گر با رویکرد سیستمی شهاب حسینی در نقش خسرو فردی جز نگهدارنده تعادل خانواده نیست. از نگاه سیستماتیک خسرو باید دو قطبی باشد تا ناصر بتواند موفق شود، بتواند یک دندان پزشک مشهور با وجه جهانی شود. سیستم خانواده خسرو را دو قطبی می‌کند تا ناصر یعنی گیر افتاده اصلی که فقط جهت برآورده کردن نیازهای پدرش تلاش می‌کند، موفق شود. ناصر برای نگه داشتن تعادل سیستماتیک خانواده دست به تحقیر خسرو و به رخ کشیدن دو قطبی بودنش است و نهایتاً موفق هم می‌شود. در این فیلم مفهوم مثلث با زیر مفهوم مثلث بی‌کفایتی با بیشترین فراوانی است.

یکی از فیلم‌های مناسب برای نشان دادن شجره نگار فیلم ملی و راه‌های نرفته‌اش است. تهمینه میلانی همانند یک متخصص سیستماتیک عمل کرده. ملی در خانواده‌ای همراه با

شک، کتک خوردن و تحقیر بزرگ شد و به صورت نا خودآگاه و پیرو حرکت سیستماتیک خانواده با فردی ازدواج کرد که انگاری با برادر بزرگترش مراد ازدواج کرد. مفهوم مثلث با زیر مفهوم بی کفایتی و تحقیر در رتبه اول و زیر مفهوم مثلث بی اعتمادی در رتبه دوم قرار دارد و مفهوم فرایند انتقال نسلی یا شجره نگار در رتبه چهارم قرار دارد. در جایی از فیلم ملی اعتراف می‌کند و به مشاورش می‌گوید: کاش می‌زد اما اینجوری برخورد نمی‌کرد باهام، سرد و بی روح.

پل چوبی فیلمی که می‌تواند برای نشان دادن یک مثلث، فیلم خوبی باشد اما مثالی از جنس مثلث خاطرات. وقتی زوجی هنوز در مثلث گذشته‌ی خود گیر کرده‌اند شرایط هم در مواقع بالا رفتن سطح اضطراب زوجین برای تعادل خانواده برگشتن به گذشته را ایجاد می‌کند تا سیستم ترمیم شود. امیر و شیرین هر کدام یک مثلث بالقوه با محتوای رابطه‌های قبل از ازدواج دارند که وقتی شیرین می‌رود مثلث امیر نازلی و شیرین غعال می‌شود تا امیر اضطراب نبودن شیرین را با نازلی کم کند. مفهوم مثلث با زیر مفهوم مثلث حل نشده در این فیلم بالاترین فراوانی را دارد که دائم از امیر به شیرین در حال حرکت است.

فیلم دوران عاشقی فیلمی است برای نشان دادن یک زوج که مراقب زندگی زناشویی خود نیستند. میترا در گیر کار و از نظر سیستماتیک انگاری با شغلش ازدواج کرده و از طرف دیگر امیرشوهرش، دنبال یک زن برای خودش است و لذا رابطه فرا زناشویی می‌گیرد. زن و شوهر و ورود پدر میترا برای حل مسئله فرزندش مسئله‌ی اصلی این فیلم است به صورتی که مفهوم مثلث با زیر مفهوم مثلث زن و شوهری بالاترین فراوانی را دارد و بعد از آن مفهوم آمیختگی با زیر مفهوم آمیختگی والدینی قرار دارد.

برای سؤال سوم پژوهش، کدام یک از مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پر فروش سینمای ایران بیشترین فراوانی را دارد؟ نتایج مفهوم مثلث با زیر مفهوم مثلث بی کفایتی را نشان داد.

تحلیل و تبیین هدف

تحلیل و تبیین‌ها بر اساس سه سؤال اصلی پژوهش، در کل، به صورت ذیل می‌باشد:

- ۱- آیا مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پر فروش سینمای ایران وجود دارد؟
- ۲- به فرض وجود مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پر فروش سینمای ایران وجود آنها چگونه است؟
- ۳- کدام یک از مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پر فروش سینمای ایران بیشترین فراوانی را دارد؟

همانطور که بیان شد برقراری رابطه میان سینما و جامعه را در نظرات بسیاری از جامعه شناسان مثل ژان دووینیو^۱ می‌توان دید. او نقطه آغاز آفرینش هنری را برخورد نگرش‌های خلاقانه و کارکردهای هنر در ساختارهای اجتماعی متفاوت، می‌داند. به اعتقاد او، از طریق تحلیل همه نمادهای اجتماعی که در اثر هنری متبلورند می‌توان به درک این مسئله نائل آمد که اثر تا چه اندازه در جامعه ریشه دارد و اینکه سینما با زمینه اجتماعی‌اش رابطه تنگاتنگی دارد و از این رو می‌تواند شاخصی برای سنجش وضعیت فرهنگی و اجتماعی باشد (دووینیو، ۱۳۷۹: ۷۵). بنابراین، مطالعه سینما به منزله یک عنصری فرهنگی و اجتماعی می‌تواند ما را به عمق لایه‌های حیات اجتماعی کنونی‌مان برساند. همان طور که دووینیو به درستی اشاره می‌کند، یکی از زیانبارترین توهمات در خصوص هنر سینما این است که بیان هنری را نوعی فعالیت تخصصی بدانیم که با واقعیت مسائل جاری جامعه کاملاً بیگانه است. به اعتقاد او تخیل هنری تا حد گسترده‌ای از تجربه موجود بهره می‌گیرد. همچنین جاروی، از نظریه پردازان حوزه سینما، معتقد است که سینما نهادی اجتماعی است و در نتیجه بایستی به «رابطه متقابل میان جامعه و سینما، یعنی شرایط اجتماعی که سینما به آن می‌پردازد یا آن را بازتاب می‌کند» پرداخته شود (جاروی^۲، ۱۳۷۹: ۴۳).

^۱ Duuvian

^۲ Jarvi

مهم‌ترین موضوعی که صنعت سینمای ایران در سالهای پس از جنگ به آن توجه نشان داد، موضوعاتی با محوریت نهاد خانواده بود. زیرا این نهاد بعد از نهاد سیاست در بعد از انقلاب ایران، بیشترین تغییرات و تحولات را به خود دیده است. طی این سالهاست که سینمای ایران دغدغه‌های اجتماعی و فرهنگی گسترده‌ای پیدا می‌کند. ایران بعد از انقلاب، با تحولاتی همچون رشد طبقه متوسط شهری، افزایش شهرنشینی و رشد کلانشهرها، بالا رفتن سطح تحصیلات، پیشرفت‌های اقتصادی، گسترش شبکه‌های ارتباطی، شکل‌گیری اقتصاد سرمایه‌داری روبرو بوده است و در ابعاد گوناگون همچون نظام‌های ارزشی و هنجاری، فرایندهای هویت‌یابی و معنابخشی، و سبک‌های زندگی نیز متحول شده است. این که تجربه فرد ایرانی از این تحولات در جهان اجتماعی واقعی چه بوده است یک مسأله است، و این که این تجربه چه معنایی را در قالب آفرینش هنری بیان می‌کند، مسأله‌ای دیگر. هدف این پژوهش مطالعه روشمند موضوع دوم است. بدین معنا که سعی بر آن است این مسأله تحلیل شود که روند پویایی‌های اجتماعی در قالب ساختار نهاد خانواده در سینمای اجتماعی ایران در بین سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۵ چگونه روایت شده است.

با توجه به نتایج محتوای خروجی فیلم‌ها ارائه شده، می‌توان بیان کرد که مفاهیم دیدگاه سیستمی در فیلم‌های پرفروش سینمای ایران وجود دارند. یافته‌های تحقیق حاکی از این است که فیلم‌های متفاوت دارای مفاهیم متعدد دیدگاه سیستمی است که می‌توان سه مفهوم اصلی مثلث، آمیختگی و ائتلاف را در همه فیلم‌ها بیشتر مشاهده شد. مثلث با زیر مفاهیم (مثلث بی‌کفایتی، مثلث همشیره‌ها، مثلث حل نشده، مثلث زن و شوهری، مثلث خانوادگی) به ترتیب رتبه یک تا پنجم، آمیختگی با زیر مفاهیم (آمیختگی همشیره‌ها، آمیختگی والدینی) رتبه‌های اول و دوم و ائتلاف با زیر مفاهیم (ائتلاف غیر همشیر، ائتلاف همشیره‌ها، ائتلاف والدینی) رتبه اول و دوم و سوم را در بر گرفته‌اند.

برای تبیین مثلث بی‌کفایتی که پر تکرارترین مثلث است باید بیان کرد که افراد برای به دست آوردن جایگاه قدرت خود از تحقیر دیگران استفاده می‌کند. یا وقتی فردی سطح

اضطرابش بالا می‌رود به ناچار برای پایین آوردن سطح اضطرابش یک مثلث می‌سازد. ائتلاف و آمیختگی نشانه مثلث است و دقیقاً این مفاهیم در رتبه‌ی بعدی قرار دارند. زیر مفهوم مثلث همشیره که جز مثلث‌های درون خانوادگی محسوب می‌شود. زمانی که دو همخون با هم ائتلاف دارند و پای همخون سوم را به میان می‌کشند این مثلث شکل می‌گیرد. در پس زمینه مثلث همشیره‌ها ائتلاف والدینی است که با یکی از فرزندان وارد ائتلاف شده است. این فرآیند گاهی آسیب‌زا نیست و به تعادل سیستم کمک می‌کند اما در بسیاری موارد، وقتی رابطه به شدت آسیب‌زا باشد، می‌تواند محل و ناراحت‌کننده شود.

در همین راستا در پژوهش محمدی، اصغر جعفر، باباخانی (۱۳۹۵) در مورد رابطه خود متمایز سازی و سطح تحول من با میزان سازگاری زوجین و نتایج این تحقیق، همسو با هم هستند. می‌توان چنین برداشت کرد که در فیلم‌های پر فروش ایرانی آمیختگی زوجین تا حدی به سازگاری زوجین کمک می‌کند که بتوانند سطح اضطرابشان را کاهش دهند.

همچنین در پژوهشی دیگر که فاطمه غفاری ذاکر، حسن رفیعی و محمدباقر ثنائی (۱۳۸۸) که در مورد اثربخشی خانواده درمانی سیستمی بوئن بر تمایز یافتگی و کارکرد خانواده‌های دارای فرزند معتاد انجام داده‌اند می‌توان گفت در فیلم ابد و یک روز اگر یک خانواده درمانگر سیستمی وارد ماجرا می‌شد می‌توانست سیستم خانواده را ترمیم کرد و شرایط را به نفع افزایش کارکرد خانواده پیش برد.

نتایج پژوهش با پژوهش مختار عارفی سمیرا قاسمی (۱۳۹۶) هم راستا است. این مضمون را دارد که خانواده درمانی بوئن در کاهش تعارضات زناشویی تأثیر دارد. همان کاری که مشاور در فیلم زیر سقف دودی انجام داد و تعارض زناشویی را با کم کردن آمیختگی والد و فرزندی کم کرد و سطح اضطراب را بالا برد و در نتیجه زن و شوهر را به هم نزدیک کرد.

پژوهش لعیاراحمدی، متین فرشاد و معصومه تقی‌زادگان (۱۳۸۹) حاکی از آنست که هرکدام از فیلمهای مورد تحلیلشان بازگوکننده مسائل جاری جامعه‌اند. تحقیق حاضر هم به همین نتیجه دست یافت که جامعه کنونی ایران، کلیه فیلم‌های سینمایی و سریالها تحقیر را ترویج می‌دهند و در سطح جامعه هم این نتایج به وضوح مشهود است.

مالتسوس (۲۰۱۱) در تحقیقش نشان می‌دهد که تصویر خانواده در فیلم‌های مورد مطالعه دهه هشتاد هالیوود تصویر ایدئالی است که بر اهمیت نقش پدر و ارتباط‌های بین-نسلی تأکید می‌شود تا خانواده هسته‌ای خوشبخت دهه پنجاه دوباره بازتولید شود اما در تحقیق حاضر خانواده‌ی ایدئالی را در فیلم‌های خانوادگی نمی‌توان دید و نکته جالب توجه اینکه ارتباط‌های بین نسلی مورد توجه و نقشی اساسی در روند فیلم‌ها دارد. برای نمونه در فیلم ابد و یک روز ارتباط‌های نسلی تو در تو و در هم در سکانس به سکانس فیلم موج میزند.

در پژوهشی دیگر محمد تقی کرمی (۱۳۹۵) به بررسی بازنمایی زن دوم در سینمای ایران مشخص شد که زن دوم هرچند عمدتاً در ابتدای امر اغواگر و فریبنده ظاهر می‌شود، اما در جریان داستان در جستجوی نقش همسر و در پی تشکیل کانون خانوادگی‌ست و در نهایت او از تقصیر ورود به این رابطه تبرئه می‌شود. انگشت اتهام در خصوص ازدواج دوم عمدتاً به سوی مردان متأهل است و اراده آن‌ها در ورود به این ارتباط اصیل شمرده می‌شود. اما در تحقیق حاضر این نتیجه رد می‌شود زیرا در دیدگاه سیستمی استدلال می‌شود که فرد برای کاهش اضطرابش وارد رابطه فرا زناشویی می‌شود و طرف مقابل هم برای یک کاهش اضطراب از جنسی دیگر وارد رابطه با مرد متأهل می‌شود. انگشت اتهام در دیدگاه سیستمی به سمت مرد متأهل به تنهایی نیست و سمت دیگر یعنی همسر مرد متأهل هم مقصر و متهم است.

ابوالفضل رسولی (۱۳۸۸) در پایان‌نامه کاشناسی ارشد خود نشان می‌دهد که با رونق گرفتن مباحث فمینیستی رسانه‌ای مانند بحث «فنای نمادین»، نحوه نمایش زنان در سینمای

ایران نیز متأثر از رویکرد فمینیستی دستخوش تحول واقع شده و آن تصورات قالبی پیشین درباره زنان، در فیلم‌های سینمایی دگرگون شده است. اما در تحقیق حاضر نتایج این تحقیق با نتیجه اول تحقیق رسولی هم سو است و در نتیجه دوم همسو نیست. نحوه نمایش زنان در سینمای ایران از نظر شرایط اجتماعی و سطح رویه‌ی جامعه متحول شده است اما از نگاه سیستماتیک و با توجه به خروجی نتایج این اتفاق نیفتاده است و نگاه مردسالارانه به زنان همچنان موجود است.

در تحقیق تانر و همکاران (۲۰۰۳) زوج‌ها و خانواده در کارتون‌های دیزنی مورد تحلیل قرار گرفتند. در تحقیق آنها چهار مضمون اصلی به چشم می‌خورد: ۱- روابط خانوادگی یک الویت قوی دارند ۲- خانواده‌ها متنوع‌اند اما این تنوع ساده‌سازی می‌شود. ۳- پدرها ترفیع می‌یابند و مادرها اغلب با قدر متمایز «عشق در نگاه اول» به حاشیه رانده می‌شوند ۴- روابط زوجین با جنسیت مشخص می‌شوند. در این پژوهش مضمون اول یعنی روابط خانوادگی نیز دارای اولویت هستند، در مورد مضمون دوم نیز خانواده‌های ایرانی در فیلم‌های مورد بررسی، همین رویه را دارند یعنی با وجود تنوع خانواده‌ها آمیختگی، انتلاف و مثلث‌های یک شکل وجود دارد و این تنوع در اصلیت موضوع که تنش در خانواده است، تاثیری ندارد. همسو بودن مضامین سوم و چهارم که تانر و همکاران مشخص کردند در پژوهش حاضر نیز وجود دارد.

جی. بوفکین (۲۰۰۳) تحقیقی تحت عنوان «بازنمایی اقلیت‌های نژادی قومی و زنان در فیلم‌های مدرن» انجام داده است. نویسنده با استفاده از تئوریهای فمینیستی فیلم به بررسی و تحلیل محتوای بازنمایی زنان و اقلیت‌های قومی- نژادی در فیلم‌های مدرن هالیوود پرداخته است. او با استفاده از روش تحلیل محتوا به بررسی ۵۰ فیلم عامه پسند در سال ۱۹۹۶ برحسب ترکیب جامعه‌شناختی هنرپیشه‌های زن و مرد نقش اول در فیلم‌ها پرداخت و در نهایت دو نتیجه به دست آمد که ۱- در این فیلم‌ها به زنان و اقلیت‌های قومی نژادی نقش‌های پایین مرتبه داده شده است که بازنمایی کلیشه‌ها و «تصورات قالبی» اجتماعی

است. به اعتقاد او این نوع تصاویر و انگاره‌ها عوامل مهمی در ساخت اجتماعی واقعیت در میان افراد جامعه محسوب می‌شوند و به نوعی باعث افزایش تبعیض جنسی و نژادی در مقیاس وسیع‌تر می‌شوند.

۲- اگرچه تصاویر اقلیت‌ها در مقایسه با مطالعات قبلی ارتقاء یافته و مثبت‌تر شده است، اما هنوز موقعیت زنان سینمای هالیوود و نقش آنان در حاشیه نقش‌های کلیدی بازنمایی می‌شود و هنوز تصاویر ارائه شده از زنان و اقلیتها تحت تأثیر تصورات قالبی و سنن موجود در اجتماع است (بوفکین، ۲۰۰۳). نتایج پژوهش حاضر نیز همسو با این نتیجه‌هاست به این صورت که به زنان نقش اول در فیلم‌های مورد بررسی نقش‌های سنتی جامعه داده شده است و در مواردی هم که نقشی هم تراز نقش مردان داده شده زن در آن نقش کفایت لازم را نداشته و یا باعث دردسر شده که می‌توان گفت واگردی‌های اجتماعی که منشأ آنها در خانواده است نیز در فیلم‌ها به تصویر کشیده شده است. تصورات قالبی و بدترین نوع تصور تحقیر، بی‌کفایتی زن، مورد ضرب و شتم و تمسخر قرار گرفتن در فیلم‌های پر مخاطب ایرانی به وفور دیده می‌شود.

منابع

- ۱) یاراحمدی، لعی و همکاران (۱۳۸۹). **تحلیل جامعه‌شناختی آثار مسعود کیمیایی**. مجله جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، بهار و تابستان، شماره ۱، صص ۱۹۷-۲۲۴.
- ۲) استریت، ادی (۱۳۷۸). **مشاوره خانواده نظر و عمل در نگرش سیستمی**. ترجمه مصطفی تبریزی و علی علوی نیا، تهران: انتشارات فراوان.
- ۳) آسابرگر، آرتور (۱۳۸۳). **روش‌های تحلیل رسانه‌ها**. ترجمه پرویز جلالی، چاپ دوم، تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۴) کازنو، ژان (۱۳۸۴). **جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی**. ترجمه باقرساروخانی و منوچهر محسنی، تهران: نشر اطلاعات.
- ۵) جاروی، آی.سی. (۱۳۷۹). **ارتباط کلی سینما با جامعه‌شناسی رسانه‌ها. فصلنامه سینمایی فارابی**، ترجمه اعظم راودراد، دوره دهم، شماره ۲، ۵۶-۳۹.
- ۶) نجم عراقی، منیژه (۱۳۷۶). **زن و سینما**. تهران: انتشارات روشنگران.
- ۷) صالحی، سیدرضا (۱۳۸۶). **الگوهای سبک زندگی ایرانیان**. تهران: پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.
- ۸) دووینیو، ژان (۱۳۷۹). **جامعه‌شناسی هنر**. ترجمه مهدی سبحانی، تهران: نشر مرکز.
- ۹) راودراد، اعظم (۱۳۷۸). **تبیین فیلم و جامعه. فصلنامه سینمایی فارابی**، شماره ۳۴، صص ۱۰۴-۱۲۲.
- ۱۰) آذری، غلامرضا (۱۳۷۷). **کاربرد تحلیل محتوا در سینما. فصلنامه رسانه**. سال نهم، شماره ۲.
- ۱۱) مرادی، زهرا؛ سرخوش، سوسن (۱۳۸۸). **تحلیل محتوای آثار مسعود کیمیایی و داریوش مهرجویی. مجله پژوهش اجتماعی**، بهار ۸۸، دوره ۲، شماره ۲. صص ۱۳۵ تا ۱۶۳.
- ۱۲) پروچاسکا، جیمز (۱۳۸۷). **نظریه‌های روان‌درمانی**، ترجمه سید محمدی، چاپ سوم، تهران: انتشارات رشد.
- ۱۳) فرشاد، مهدی (۱۳۶۲). **نگرش سیستمی**، تهران: نشر امیرکبیر.

- ۱۴) محمدی، داود؛ رمضان، مجید؛ ابراهیمی، محمدرضا (۱۳۸۹). **تجزیه و تحلیل سیستم‌ها (تفکر سیستمی)**. تهران: نشر ققنوس.
- ۱۵) زیمون، کلمنت اشترلین (۱۳۷۹). **مفاهیم و تئوری‌های کلیدی در خانواده درمانی**، اصفهان: نشر همام.
- ۱۶) ریتزر، جورج؛ گودمن، داگلاس جی (۱۳۹۰). **نظریه جامعه‌شناسی مدرن**، ترجمه: خلیل میرزایی و عباس لطفی زاده، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ۱۷) گلدنبرگ، ایرنه و گلدنبرگ، هربرت (۱۳۸۶). **خانواده درمانی**. ترجمه حمیدرضا حسین شاهی برواتی و همکاران. تهران: انتشارات روان.
- ۱۸) کریپندورف، کلوس (۱۳۷۸). **تحلیل محتوا**، ترجمه هوشنگ نایب، تهران: انتشارات روش.
- ۱۹) کریپندورف، کلوس (۱۳۷۳). **تجزیه و تحلیل محتوا**. ترجمه محمد سعید ذکایی، فصلنامه رسانه، سال ۵، شماره ۴، ۵۰-۴۶.
- ۲۰) باباخانی، وحیده؛ جعفری، اصغر؛ محمدی، فتنه (۱۳۹۵). **فصلنامه علوم رفتاری**. شماره ۱۱۳.
- ۲۱) کرمی، محمدتقی (۱۳۹۵). **بازنمایی زن دوم در سینمای ایران**. **مجله مطالعات رسانه‌های نوین**، تابستان ۱۳۹۵، شماره ۶، ۲۰۷-۱۶۳.